

Kadınların Toplumsal Cinsiyet Rollerini Çerçevesinde Aile İçi Yaşamı Algılama Biçimleri

Gülay GÜNAY*
Özgün BENER**

Özet: Bu çalışmanın amacı, kadınların toplumsal cinsiyet rollerini çerçevesinde aile içi yaşamı algılama biçimlerini belirlemektir. Araştırmanın örneklemini Ankara'da oturan toplam 575 evli kadın oluşturmaktadır. Çalışmada, aile içi yaşamda yer alan temel sosyal ve ekonomik faaliyet alanlarına ilişkin ifadeler ile kadınların yaş, öğrenim durumu, çalışma durumu ve ailelerinin gelir düzeyi arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık ($p<.05$) olduğu bulunmuştur. Araştırmada kadınların aile içi yaşamı toplumsal cinsiyet rollerini çerçevesinde değerlendirmedikleri sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal cinsiyet, toplumsal cinsiyet rolleri, kadın ve toplumsal cinsiyet, ailede ekonomik faaliyetler, ailede sosyal faaliyetler

Perception of Family Life in Frame of Gender Roles of Women

Abstract: The aim of this research is determine the ways how women perceive the family life the framework of gender roles. The study group of the research is 575 married women dwelling in Ankara. It was found out that there is a statistically significant difference ($p<.05$) between the women's basic social and economic activity fields in their family life and their age, graduation degree, employment status and their family incomes. It was also found out in the research that they do not have a traditional perspective on their family life in terms of social gender roles.

Key Words: Gender, gender roles, women and gender, economic activities in family, social activities in family

GİRİŞ

İnsan yaşamı etkinlikler, davranışlar, roller v.b gibi farklı unsurlarla ilişkili olup, yaşama katılımın pek çok etkisi farklı sosyal rollerin kullanılması ile kolaylaşmaktadır. Dolayısıyla bir bireyin kimliği pek çok sosyal rolün kompleks bir karışımı olarak tanımlanmakta, bazı roller diğer roller ile karşılaştırıldığında daha çok anlam ve önem verildiği görülmektedir (Abrar and Ghouri,

* Karabük Üniversitesi İ.İ.B.F. İktisat Bölümü Öğretim Üyesi ggunay@karabuk.edu.tr

** Hacettepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Aile ve Tüketici Bilimleri Bölümü Öğretim Üyesi obener@hacettepe.edu.tr

2000:28). Örneğin toplumsal cinsiyet ve klişelerine göre erkeğin en önemli rolü ailenin geçimini sağlamak iken, kadının en önemli görevi çocuklarını büyütmek ve aile yaşamının devamlılığını sağlamaktır (Moya, Expósito and Ruiz; 2000:825).

Yapısal-işlevselci görüşe göre aile kurumu, toplumsal düzenin temel güvencesi ve toplumsal dengenin temel unsuru olarak kabul edilir. Bu amaçla, gelişmekte olan ve gelişmiş/sanayileşmiş toplumları gözlemleyen yapısal-işlevselciler, düzenin sürekliliğinde cinsiyet rolü farklılaşmasının gerekli olduğunu ileri sürerler (Erdoğan, 2008:127). Parsons, bu düzenin sağlanmasının gerekli ön koşulu olarak, ailede eşlerin birbirini tamamlayan ve uzmanlaşmış rollerine değinerek doğrudan, erkeğin araçsal rolü, kadının da dışavurumsal rolü üstlenmesi gerektiği üzerinde durmuş ve cinsiyet hiyerarşisinin varlığını gündeme getirmiştir (Parsons, 1972:140). Parsons'un görüşleri bu açıdan kuramsal çerçevemizin bir boyutunu oluşturmaktadır. Araştırma geleneksel düşünceye göre, ailenin mutluluk ve beraberliğini sağlamada, temel sorumluluk ve görevlerin kadına ait olduğu görüşünden hareketle araştırmannın hedef kitlesi olarak ailede kadınlar seçilmiştir.

Bireyin içinde yaşadığı toplumun kültürü; bir kadın ve erkeğin nasıl davranacağı, nasıl düşüneceği ve nasıl hareket edeceğine ilişkin beklentileri ortaya koyan, yani kadın ve erkeği sosyal olarak yapılandıran özellikleri belirlemektedir (Akın ve Demirel, 2003:74; Üner, 2008:6; Powell and Greenkouse, 2010:1012). Bir başka deyişle, insanlar dişi veya erkek cinsiyeti ile doğarlar ancak yetiştirilirken toplumun cinsiyetlerine özgü beklediği roller çerçevesinde kız veya erkek çocuk olmayı öğrenerek büyürler (Terzioğlu ve Taşkın, 2008: 63). Ailenin, içerisine girdiği toplumsal çevrenin ve alınan eğitimin etkisiyle, kız ve erkek çocuklar cinsiyetlerine uygun roller kazanmakta ve toplumsal cinsiyet kimliğini edinmektedirler. Böylece kadınlar için ev ile ilgili işleri yürütme ve çocuk bakımı gibi işler öne çıkarken, erkekler için iş rolleri aile rollerinden daha önemli hale gelmektedir (Powell and Greenhouse, 2010:1012).

Bütün toplumlarda doğuştan gelen biyolojik farklılıklar kültürel olarak yorumlanıp değerlendirilir. Böylece kadınlar ve erkeklerin hangi davranış ve faaliyetleri yapabileceklerine, hangi haklara ve güce kimin ne derece sahip olduğuna veya sahip olması gerektiğine ilişkin toplumsal beklentiler geliştirilir. Bu beklentiler, toplumdaki topluma ve aynı toplum içinde bir toplumsal kesimden diğerine kısmen değişse de özünde ortak noktalar vardır. Bu öz, toplumsal cinsiyet temelli asimetrinin yani farklılıklar ve eşitsizliklerin varlığıdır (Ecevit, 2003:83). Söz konusu toplumsal kalıp yargılarına göre herhangi bir insanla ilgili beklentilerin neler olacağı doğrudan cinsiyete bağlıdır. Buna göre erkeklerden güçlü olmaları, ailelerini geçindirmeleri, çevre üzerinde belirli bir

etkinlik ve kontrol sağlamları; kadınlardan ise sabırlı, anlayışlı olmaları, evi çekip çevirmeleri, insan ilişkilerini düzenlemeleri beklenmektedir (İmamoğlu, 1991:832). Bu en açık şekilde, toplumda önemli bir kurum olan ailede kendini gösterir. Aile, çeşitli roller çerçevesinde birbirine etki eden insanlardan meydana gelmiştir ve üyelerinin yaşamdan duydukları tatmini artırmada en önemli kurumdur. Ailenin bir kurum olarak yürüttüğü faaliyetler aile bireyleri arasında roller şeklinde dağıtılmıştır (2001 Yılı Aile Raporu, 2002:17). Ailedeki temel sosyal ve ekonomik konularda karar verme ve sorumluluk dağılım biçimi, aile bireylerinin özellikle de kadının ve erkeğin üstlendiği roller ile yakından ilgilidir. Temel sosyal kararlar; eşler arasındaki sosyal alanlarda paylaşılan faaliyetler ve duygu modelleridir. Bu kararlar, aile ile ilgili diğer sosyal kurumların etkileşim alanlarını etkiledikleri için önemlidirler. Özellikle ileride toplumun alacağı şekli belirlemede rol alacak olan çocukların sorumluluk ve alışkanlıklarının neler olacağı konusunda ağırlık taşırlar. Temel ekonomik kararlar; aile amaçlarını ve kaynaklarını yönetir. Kaynakların kullanımı ile ilgili sorunları kapsar (Şafak, 1989:35).

Ailede temel sosyal ve ekonomik kararların alınma biçimi; eşler arasında paylaşılan faaliyet alanlarını, duygu ve düşünce modellerini, birbirlerinin davranışlarını etkileyebilme yeteneklerini gösterir (çocukların eğitimi, gelirin kullanılması vb. pek çok faaliyet alanını kapsar). Sorumluluk dağılımı, ailede tüm sosyal, ekonomik ve fiziksel faaliyet alanlarında söz konusudur (Şafak, 1989:37).

Geleneksel olarak, işler ve sorumluluklar ailede cinsiyet gözetilerek paylaşılmaktadır. Geleneksel aile çerçevesinde erkekler tamir, bahçe bakımı gibi işleri yaparlarken, kadınlar kendilerine verilen yemek pişirme, bulaşık yıkama ve ev temizliği gibi işleri yapmaktadırlar (Şafak, Çopur, Özkan, 2006).

Kadın ve erkeğe yüklenen toplumsal roller küreselleşme ve kentleşme gibi güçlerin etkisiyle büyük bir hızla değişmektedir. Bu değişim ev ve iş yaşamında da rol değişimleri ve uyumlarını beraberinde getirmektedir. (WHO, 1998:11; Attanapola, 2004:2302). Türkiye'deki kentsel aile çekirdek yapıya sahiptir. Kent ailesi büyük kenti oluşturan farklılaşmış, uzmanlaşmış ve örgütlenmiş bir çevrede çok daha etkin bir teknolojinin oluşturduğu kurumlara çevrili yaşamaktadır ve hepsi az veya çok koşulların etkisiyle değişmektedir. Babanın aile içindeki otoritesi egemendir (Kongar, 1995:434). Ancak bugün ülkemizde kentleşme ve ekonomik gelişmenin doğal bir sonucu olarak yoğun bir şekilde yaşanan sosyal değişme süreci, geleneksel görev dağılımında, kadına ve erkeğe özgü rollere ilişkin ya tutumları değiştirmiş ya da modernleştirmiştir (Başaran, 1984:159). Kıray da (1984:72) bugün kent ailesinde “*geleneksel rollerin sonsuz çeşitlendiğini, özellikle kadının rolünün değişmemiş görünse de eskisine oranla farklılaşmış olduğunu*” söylemektedir. Bu nedenle

kır ve kent ailesinde zaten farklı olan görev dağılımı daha da farklılaşmıştır. Kırdan geleneksel olarak kadına ait olan ev işleri ve annelik rolü, kentte özellikle çalışma yaşamına katılan kadınların sahip olduğu ailelerde eşler arasında paylaşılmış ve kadının yeni roller alması söz konusu olmuştur (Onat, 1993:23). Buna bağlı olarak da aile içi ilişkiler daha demokratikleşmiş, kadın ve erkek arasında önemli bir rol farklılaşması ortaya çıkmıştır (2001 Yılı Aile Raporu, 2002:17).

Kadının para kazanma işlevine katılmasıyla geleneksel aile düzeninin dayandığı ayrılmış kadın-erkek rolleri yerini paylaşmaya dayalı cinsiyet rolleri anlayışına bırakmıştır (Fortin, 2005:419). Zaman içinde gözlenen ekonomik gelişmeler, bu tür bir rol paylaşımını hem mümkün hem de zorunlu kılmaktadır. Ancak ev işlerinin paylaşımında gözlenen değişme, para kazanma rolünün paylaşımında gözlenenin çok gerisinde kalmaktadır. Bunun temelinde ev işlerinde kadınlık ve erkekliğin algılanışına ilişkin toplumsal kalıpyargıların yattığı söylenebilir. Para kazanma işlevine ilişkin kalıpyargılara kıyasla, ev işlerinin paylaşımı işlevine ilişkin kalıpyargılar daha çok direnç göstermektedir (İmamoğlu; 1991:834).

Modern aile yaşam, kişi açısından aile beklentilerinin arttığı, hayatın çok hızlı yaşandığı ve bu nedenle farklı aile rolleri arasında denge sağlama ihtiyacının bütün aile bireyleri ve özellikle kadınlar tarafından daha yoğun hissedildiği bir dönem olmuştur (Eken, 2006:248, Adak, 2007:137).

Ailenin sosyo-ekonomik düzeyinin ve karı ve kocanın eğitim düzeylerinin yükselmesi, anlaşarak evlenmiş olmaları, kadının çalışması ve ortak gelire katkısının artması gibi özellikler gösteren daha modern yapıdaki ailelerde kadın-erkek rollerinin daha eşitlikçi yönde değişmekte olduğu gözlenmektedir. Örneğin, daha modern yapıdaki ailelerde kararların alınışı, eşlerin birbirini desteklemesi, bağımlılık hisleri gibi konularda, geleneksel düzende kadınlar aleyhine gözlenen dengesizliğin, eşler arası eşitliğe dayalı bir dengeye doğru değişmekte olduğu saptanmıştır (İmamoğlu, 1994:34). Aile üyelerinin üstlendikleri rolleri algılama ve ailedeki sorumluluk dağılımı biçimi, cinsiyet, eşlerin eğitim düzeyi, evlilik süresi, aile tipi, aile yaşam dönemi, yerleşim yeri, içinde yaşanılan toplumun örf, adet, moral ilkeleri gibi çeşitli faktörle göre farklılık göstermektedir (2001 Yılı Aile Raporu, 2002:18). Yapılan çalışmalarda kadının eğitim düzeyi, evlilik süresi, kadının çalışma oranı, ailedeki kişi sayısı arttıkça ve kırdan kente gidildikçe sorumluluk dağılımı ve evle ilgili faaliyetlerde işbirliğine doğru bir yönelme olduğu görülmüştür (2001 Yılı Aile Raporu, 2002:18).

Çin ve Tayvan'da kadın ve erkeklerin toplumsal cinsiyete ilişkin tutumlarını belirlemek için yaşları 25 – 60 arasında değişen 2414 Çinli ve 2372 Tayvanlı evli bireylerle bir çalışma yapılmıştır. Bu çalışmadan elde edilen so-

nuçlara göre kadınların erkeklere oranla daha az gelenekselci oldukları belirlenmiştir. Sosyal ve ekonomik değişim desenleri açısından Tayvan'da yaşayan insanlar Çin'de yaşayan insanların aksine cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarda daha çok eşitlikçidirler. Ayrıca sosyo-ekonomik ve demografik faktörler açısından kadınlar için çalışma yaşamı erkeklere göre toplumsal cinsiyet rolleri tutumu üzerinde daha etkilidir (Tu and Chang, 2000).

Eken (2006) tarafından yapılan bir çalışmada, toplumsal cinsiyet olgusu temelinde Türk Silahlı Kuvvetleri'nde kadın subayların mesleki rol ve aile içi rol etkileşimleri incelenmiştir. Elde edilen sonuçlara göre kadın subayların ailelerinde geleneksel rol dağılımının devam ettiği, ancak bu ailelerde erkeklerin ev içi sorumluluklara katılımının daha fazla olduğu belirlenmiştir. Aile içi rol dağılımı konusunda kadın subaylar geleneksel ilişkileri sürdürürken, karar verme sürecinde daha eşitlikçi ve katılımcı ilişkilere sahip oldukları bulunmuştur.

ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Bu çalışma, kadınların toplumsal cinsiyet rollerini çerçevesinde ailede temel sosyal ve ekonomik faaliyetler alanlarını algılama biçimlerini belirlemeye yönelik olarak yapılmıştır. Bu amaçla Ankara Çankaya Sağlık Grup Başkanlığı Oran Sağlık Ocağına bağlı yerleşim alanlarında oturan ailelerden evreni temsil edebilecek örneklem sayısı istatistiksel olarak belirlenerek toplam 575 evli kadın araştırmaya alınmıştır. Araştırma örneklemini oluşturan 575 kadının adreslerinin belirlenmesinde Oran Sağlık Ocağı'nda bulunan ev tespit fişlerinden yararlanılmıştır. Her bölgedeki toplam hane sayısı, o bölgede uygulanacak anket sayısına bölünerek örnek aralığı saptanmıştır. Daha sonra tesadüfi sayılar tablosundan rasgele seçilen sayıdan başlanarak örnek aralığı kadar sayılmış ve çıkan hane araştırma kapsamına alınmıştır. Toplam anket sayısına ulaşıncaya kadar seçime devam edilmiştir (Chaudhuri and Stenger, 2005).

Ailede kadınların toplumsal cinsiyet rollerini çerçevesinde aile içinde temel sosyal ve ekonomik faaliyet alanlarını algılama biçimlerine ilişkin görüşlerini belirlemek amacıyla literatür bilgileri ışığında çok sorulu bir anket formu oluşturulmuştur (Şafak, Çopur, Özkan, 2006; Şafak, 1989; İmamoğlu, 1991; Powell and Greenhaus, 2010; Türmen, 2003; Özvarış, 2008; Bhasin, 2003; Ecevit, 2003). Araştırmanın verileri 2004 yılında, araştırmacılar tarafından ailede kadınlarla yüz yüze yapılan görüşmeler sonucu toplanmıştır.

Verilerin Değerlendirilmesi ve Analizi

Verilerin analizi, 575 kadının anket formunda yer alan sorulara verdikleri cevaplara göre SPSS for Windows 16.0 yazılımı kullanılarak gerçekleştirilmiştir.

Toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde aile içi yaşamı algılama biçimlerine ilişkin görüşleri ile kadınların yaşı, öğrenim düzeyi, çalışma durumu, aylık gelir düzeyi esas alınarak çapraz tablolar oluşturulmuştur. Ailelerin aylık gelir düzeyleri “düşük”, “orta” ve “yüksek” şeklinde sınıflandırılmıştır. Kadınların cinsiyet rolleri çerçevesinde aile içi yaşamı algılama biçimleri ile ilgili sorular ve bağımsız değişkenler arasındaki farkın istatistiksel olarak önemli olup olmadığı Ki Kare (Chi Square) analizi kullanılarak test edilmiştir. Aanalizler için İstatistiksel anlamlılık düzeyi .05 kabul edilmiştir (Büyüköztürk, 2007:145).

BULGULAR VE TARTIŞMA

Demografik Bilgiler

Kadınların %33.4’ ü “35-44”, %31.1’i 45-54, %19.7’si 55 ve üzeri, %13.4’ü 25-35 ve %2.5’i de 15-24 yaş grubunda yer almaktadır. “İlköğrenim ve daha az” düzeyde öğrenim görmüş olan kadınların oranının (%41.9) yüksek olduğu görülmüştür. Araştırmaya katılan kadınlar arasında çalışmayanların oranı (%64.2) yüksek olup, %14.6’sının emekli olduğu belirlenmiştir. Kadınlar arasında 2 çocuğu olanlar (%47) çoğunluktadır, 4 veya daha fazla sayıda çocuğu olanların oranı ise çok düşüktür (%8.5). Kadınların eşleri arasında da 35-44 yaş gurunda (%31.8) yer alanlar önde gelmektedir. Erkeklerin öğrenim düzeyine bakıldığında eşlerinin aksine “yüksek öğrenim” (%42.8) görmüş olanlar çoğunluktadır. Araştırmaya katılan kadınlar arasında çalışmayanların oranı yüksek iken, eşlerinin %75.5’inin çalıştığı ve çalışanlar arasında da serbest meslek (%48.9) sahibi olanların oranının yüksek olduğu belirlenmiştir. Ailelerin aylık gelir düzeyleri “orta” gelir grubunda yoğunlaşmaktadır (%62.3). Bunu sırasıyla %31.3 ile “düşük”, %6.4 ile “yüksek gelire sahip olduğunu belirtenler izlemektedir (Tablo 1).

Tablo 1. Kadınların Demografik Bilgileri

Demografik Bilgiler	N (575)	%
Kadınların Yaşı		
15 – 24	14	2.4
25 – 34	77	13.4
35 – 44	192	33.4
45 – 54	179	31.1
55+	113	19.7
Kadının Öğrenim Düzeyi		
İlköğrenim ve daha az	241	41.9
Orta öğrenim	175	30.4
Yüksek öğrenim	159	27.7

Kadının Çalışma Durumu		
Memur	63	11.0
İşçi	4	0.7
Serbest meslek	55	9.6
Emekli	84	14.6
Çalışmıyor	369	64.2
Ailenin Sahip Olduğu Çocuk Sayısı		
1	138	24.0
2	270	47.0
3	118	20.5
4 ve daha fazla	49	8.5
Eşlerinin/Erkeklerin Yaşı		
15 – 24	7	1.2
25 – 34	64	11.1
35 – 44	158	27.5
45 – 54	183	31.8
55+	163	28.3
Eşlerinin/Erkeklerin Öğrenim Düzeyi		
İlköğrenim ve daha az	175	30.4
Orta öğrenim	154	26.8
Yüksek öğrenim	246	42.8
Eşlerinin/Erkeklerin Çalışma Durumu		
Memur	92	16.0
İşçi	61	10.6
Serbest meslek	281	48.9
Emekli	131	22.8
Çalışmıyor	10	1.7
Ailelerin Ortalama Aylık Gelirleri		
Düşük	180	31.3
Orta	358	62.3
Yüksek	37	6.4

Tablo 2’de kadınların aile yaşamında yürütülen temel sosyal ve ekonomik faaliyetleri toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde nasıl algıladıklarına ilişkin bilgiler bulunmaktadır. Tablo 2’ye göre kadınlar arasında “Evde erkek tarafından gerçekleştirilecek belli faaliyetler (tamir, bakım, vb.) vardır” (%77.6), “Evde kadın tarafından gerçekleştirilecek belli faaliyetler (ev işleri, giyim, beslenme vb.) vardır” (%75.8) ve “Maliyeti düşük eşyaların satın alınması kadının sorumluluğudur” (%51.0) ifadelerine katılanların oranı bu ifadelere katılmadıklarını belirtenlerden daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Bu ifadele-

rin dışında, Tablo 2’de yer alan diğer temel sosyal ve ekonomik faaliyet alanlarına ilişkin ifadeler kadınlarda “katılmadıklarını” belirtenlerin oranı yüksektir. Kadının ailede temel sosyal, ekonomik faaliyet alanlarına ilişkin görüşleri ile yaş, öğrenim durumu, çalışma durumu, ailenin aylık gelir düzeyi arasındaki ilişkinin istatistiksel olarak farklılık gösterip göstermediği ki-kare analizi incelenmiştir. Sonuçlar Tablo 2’de detaylı olarak gösterilmektedir.

Analiz sonuçlarına göre ailede temel sosyal ve ekonomik faaliyet alanlarına ilişkin; birinci, ikinci, dördüncü, yedinci, sekizinci, dokuzuncu, onuncu ve on üçüncü ifadeler ile kadınların yaşı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır ($p>.05$). Ancak Tablo 2’de yer alan diğer ifadeler ile kadınların yaşı arasındaki ilişkinin anlamlı olduğu ortaya konulmuştur ($p<.05$). Ayrıca kadınların öğrenim durumu, çalışma durumu ve ailenin aylık gelir düzeyi ile ailede yer alan temel sosyal ve ekonomik faaliyet alanlarına ilişkin belirtilmiş olan ifadeler arasındaki ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturduğu Tablo 2’de görülmektedir.

Geleneksel olarak toplumsal cinsiyet rolüne göre erkeğin görevi ekmek parasını kazanmak iken, kadının en önemli sorumluluğu çocukları büyütmek ve aile yaşamını sürdürmektir (Moya, Expósito, and Ruiz:827; 2000; İlkkaracan Ajas, 2009:71). Bu araştırma sonucunda elde edilen bulgular kadınların ailede temel sosyal ve ekonomik faaliyet alanlarını toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde değerlendirmediklerini göstermektedir. Bu durum, özellikle kadınların eğitim düzeylerin yükselmesi, çalışma hayatına daha çok katılmaları ve ailedeki bir takım fonksiyonların toplumsal kurumlara aktarılması (kreşler, evlere temizlik hizmetleri vb.) dolayısıyla ailenin yapısında ve üstlenilen sorumluluklarda değişimlerin yaşanmış olmasından kaynaklandığını söylemek mümkündür. Bu konuya ilişkin literatür bilgileri de elde edilen bu sonucu destekler niteliktedir (İlkkaracan Ajas, 2009:72; Kıray, 1984:72). Çalışmadan elde edilen sonuçların aksine Pınar, Taşkın ve Eroğlu’nun (2008) öğrenci yurdunda kalan gençlerin toplumsal cinsiyet rol kalıplarına ilişkin tutumlarını incelemek amacıyla yaptıkları çalışmada, hem kız hem de erkek öğrencilerin geleneksel bakış açısına sahip oldukları bulunmuştur. Vefikuluçay, Zeyneloğlu, Taşkın ve Eroğlu (2007) tarafından Kafkas Üniversitesi’nde lisans öğrenimine devam eden son sınıf öğrencilerinin çalışma yaşamı, toplumsal yaşam, evlilik ve aile yaşamı ile ilgili toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin bakış açılarını belirlemek amacıyla bir araştırma yapılmıştır. Çalışmanın bulgularına göre, çalışma yaşamı, toplumsal yaşam, evlilik ve aile yaşamı ile ilgili alanlarda erkeklerin daha geleneksel bakış açısına sahip oldukları saptanmıştır. Araştırmalar arasındaki bu farklılık, grupların demografik özelliklerinin ve yaşam deneyimlerinin farklılık göstermesinden, geleneksel kadın-erkek anlayışının halen etkisinin sürüyor olmasından veya araştırmaların farklı zamanlarda yapılmış olmasından kaynaklanabilir.

Tablo 2. Kadının Ailede Temel Sosyal, Ekonomik Faaliyet Alanlarına İlişkin Görüşlerinin Yüzdeleriyle Değerleri ile Açıklayıcı Değişkenlere İlişkin Ki Kare Analizi Sonuçları

Ailede Temel Sosyal, Ekonomik Faaliyet Alanlarına İlişkin İfadeler	Toplam N=575		Ki Kare Analizi Sonuçları												
	S	%	Kadınların Yaşı			Kadınların Öğrenim Düzeyleri			Kadınların Çalışma Durumu			Ailenin Aylık Geliri			
			X ²	SD	p	X ²	SD	P	X ²	SD	P	X ²	SD	P	
1. Ailenin geçimini sağlamak erkeğin sorumluluğudur	K	220	38.3	4.995	4	.288**	246.437	2	.000*	65.891	1	.000*	168.425	2	.000*
	KR	355	61.7												
3. Aile gelirinin nerelere ve nasıl harcanacağı erkeğin sorumluluğudur	K	152	26.4	8.639	4	.071**	193.920	2	.000*	34.111	1	.000*	151.990	2	.000*
	KR	423	73.6												
5. Maliyeti yüksek eşyaların satın alınması erkeğin sorumluluğudur (mobilya, buzdolabı, vb.)	K	221	38.4	10.386	4	.034*	166.249	2	.000*	41.956	1	.000*	112.247	2	.000*
	KR	354	61.6												
7. Maliyeti düşük eşyaların satın alınması kadının sorumluluğudur	K	293	51.0	4.736	4	.316**	73.435	2	.000*	37.887	1	.000*	47.041	2	.000*
	KR	282	49.0												
9. Kadın kocanın izni olmadan çalışmamasıdır	K	259	45.0	20.802	4	.000*	256.968	2	.000*	48.452	1	.000*	166.275	2	.000*
	KR	316	55.0												
11. Kocanın kazancı yeterli ise kadının çalışmasına gerek yoktur	K	223	38.8	15.080	4	.005*	223.932	2	.000*	48.638	1	.000*	146.086	2	.000*
	KR	352	61.2												
13. Çocukların bakımı ve yetiştirilmesi kadının sorumluluğudur	K	206	35.8	5.326	4	.255**	126.208	2	.000*	45.497	1	.000*	76.097	2	.000*
	KR	369	64.2												

15. Çocukların kız/erkek ne tip eğitim alacağına erkeklerin sorumluluğudur	K	68	11.8	2.543	4	.637**	91.283	2	.000*	10.850	1	.000*	51.582	2	.000*
	KR	507	88.2												
17. Çocukların evleneceği kişiye karar verme erkeklerin sorumluluğudur	K	35	6.1	1.605	4	.808**	51.650	2	.000*	7.516	1	.000*	24.559	2	.000*
	KR	540	93.9												
19. Ailede kim/kimlerle görüşüleceği erkeklerin sorumluluğudur	K	98	17.0	4.602	4	.331**	136.705	2	.000*	23.297	1	.000*	88.471	2	.000*
	KR	477	83.0												
21. Ailede tatilde nereye gidileceğine karar verme erkeklerin sorumluluğudur	K	127	22.1	18.299	4	.001*	174.898	2	.000*	24.034	1	.000*	96.349	2	.000*
	KR	448	77.9												
23. Aile bireylerinin birbirleri ile iletişim sağlanması kadının sorumluluğudur	K	318	55.3	14.883	4	.005*	85.925	2	.000*	41.688	1	.000*	50.168	2	.000*
	KR	257	44.7												
25. Evde erkek tarafından gerçekleştirilecek belli faaliyetler vardır (tamir, bakım vb.)	K	446	77.6	3.320	4	.506**	27.199	2	.000*	13.582	1	.000*	11.457	2	.003*
	KR	129	22.4												
27. Evde kadın tarafından gerçekleştirilecek belli faaliyetler vardır (ev işleri, giyim, beslenme, vb.)	K	436	75.8	10.885	4	.028*	77.311	2	.000*	42.949	1	.000*	42.501	2	.000*
	KR	139	24.2												
29. Ev işlerine yardımcı alınması kararı erkeklerin sorumluluğudur	K	114	19.8	12.695	4	.013*	163.584	2	.000*	26.676	1	.000*	114.044	2	.000*
	KR	461	80.2												

K= Katılıyor; KR=Katılmıyor; *p<.05; **p>.05

SONUÇ VE ÖNERİLER

Her toplum, bir erkek veya kadını, farklı nitelikleri, davranış modelleri, rolleri, sorumlulukları, hakları ve beklentileri olan bir erkek ve kadına, eril ve dişile yavaş yavaş dönüştürür. Biyolojik olan cinsiyetten farklı olarak erkeklerin ve kadınların toplumsal cinsiyet kimlikleri psikolojik ve sosyolojik yani tarihsel ve kültürel olarak belirlenmiştir. Bu kavramı ilk kullanan birkaç feminist akademisyen arasında yer alan Oakley (1985)'e göre "cinsiyet" (sex) biyolojik olarak kadın-erkek ayrımını anlatırken; "toplumsal cinsiyet" (gender) kadınlık ile erkeklik arasında ve toplumsal bakımdan eşitsiz bölünmeyi ifade etmektedir. Yine Oakley (1985)'e göre, *toplumsal cinsiyet bir kültür meselesidir ve kadınlar ile erkeklerin "dişil" ve "eril" olarak sosyal sınıflandırılmasına işaret etmektedir*. İnsanların eril veya dişil olduğu ise aynı şekilde anlaşılabilir; ölçütler kültürel, yere ve zamana göre değişiklik gösterir. Cinsiyetin değişmezliğini kabul etmek zorunludur ama toplumsal cinsiyetin değişkenliği de kabul edilmelidir. Oakley şöyle bir sonuca varıyor: Toplumsal cinsiyet rolünün biyolojik kökeni yoktur, cinsiyet ile toplumsal cinsiyet arasındaki bağlantılar gerçekte hiç de doğal değildir. Toplumsal cinsiyet kadınlarla erkekler arasındaki toplumsal ilişkileri düzenlemek için kullanılan bir kavramdır. Kadınlar ve erkeklerle ilişkin uygun rollerin tamamen toplumsal olarak üretildiğini ifade eden "kültürel inşalara işaret etmenin bir yoludur (Bahsin,2003:2).

Kadınlar, var oluşlarından itibaren doğurganlıkları ile insan neslinin devamını sağlamış, aynı zamanda da üretkenlikleri ile çalışma yaşamında yer alarak ekonomiye katkıda bulunmuşlardır. Bu nedenle kadının özelde aile içinde, genelde ise toplumda sahip olduğu yerin önemi elbette ki tartışılmazdır (Atış, 2010:1). Kadın, toplum içerisinde bir birey olmanın yanında; evde anne olmak, eş olmak, ev kadını olmak gibi sorumluluk gerektiren oldukça zor görevlere sahiptir. Diğer yandan toplumda cinsiyetçi rol dağılımı da, kadına benzer rol ve sorumluluklar yüklemektedir (Timur, Ege and Bakış, 2006:51).

Bu çalışma; kadınların toplumsal cinsiyet rollerini çerçevesinde ailede temel sosyal ve ekonomik faaliyet alanlarını algılama biçimlerini belirlemek amacıyla 575 evli kadın ile yürütülmüştür.

Araştırma kapsamına alınan kadınların ailede temel sosyal ve ekonomik faaliyet alanlarını toplumsal cinsiyet rollerini çerçevesinde değerlendirmedikleri bulunmuştur. Ayrıca bu durum kadınların yaş, öğrenim durumu, çalışma durumu, ailelerinin aylık gelir düzeyleri açısından da farklılık göstermemektedir.

Araştırmadan elde edilen sonuçlara dayalı olarak şu önerilerde bulunulabilir:

Ailede birlik ve beraberliğin sağlanabilmesi, ailede temel sosyal ve ekonomik faaliyet alanlarına ilişkin sorumlulukların çocuklar da dahil olmak üzere

paylaşılmasının önemini ortaya koyan çalışmalar yapılmalıdır. Ayrıca ailenin günlük yaşamındaki düzenin aksamaması için her bireyin eşit derecede sorumluluk sahibi olduğuna yönelik çeşitli programlar hazırlamak ve bunları çeşitli yollardan (ailede, okulda, halk eğitim merkezleri, kitle iletişim araçlarında v.b) bireylere iletmek yararlı olacaktır.

Toplumda var olan geleneksel kadın erkek rollerine karşı eşitlikçi bir yaklaşımı sağlayacak eğitim anlayışı çocukluktan itibaren her yaştaki bireye, gerek örgün eğitim gerekse yaygın eğitim yoluyla aşılınmaya çalışılmalıdır.

Aile bireylerinin, ev ve aile yaşamında karşılaşılabilecek sorunlar ile temel sosyal ve ekonomik faaliyet alanlarına ilişkin eşitlikçi yaklaşım konusunda gerektiğinde yardım alabilmeleri için, aileye hizmet götüren kurum ve kuruluşları ile, aile-toplum merkezlerinin bu konuda aktif görev almaları sağlanmalıdır. Aldıkları eğitim doğrultusunda aile ile ilgili konularda gerekli donanımına sahip olan Ev Ekonomistleri de bu alanda istihdam edilmelidir.

Toplumda ve aile içinde rol ve sorumlulukların dağılımında toplumsal cinsiyet bakış açısının ortadan kaldırılması ve eşitlikçi bir yaklaşımın desteklenmesi amacıyla siyasi alanda da sadece eşitlikçi politikaların oluşturulması ve yaygınlaştırılması değil, bunların etkin olarak uygulanması büyük önem taşımaktadır. Çünkü kadını göz ardı eden toplumsal normların değiştirilmesi, kadının insan haklarının desteklenmesi ile sağlanabilir. Her bilimsel araştırmanın konusu ve kapsamı itibarıyla sınırlılıkları vardır. Aile konusunun birçok değişik konuyla doğrudan veya dolaylı ilişkili olması, aileyle ilgili yapılan çalışmaların sınırlarının çizilmesinde çeşitli zorlukları da beraberinde getirmektedir. Çünkü bir yandan birçok konu ve problem aileyle doğrudan ilgili iken, diğer yandan aileyle ilgili her bir konunun veya problemin ayrı bir araştırma ile detaylı ve derinlemesine incelenmesini gerektiren özellikleri bulunmaktadır. Dolayısıyla, 'aile yapısı'nı ortaya çıkarmayı amaçlayan araştırmalar aile ile ilgili temel bilgileri elde etmekle sınırlı iken, birçok araştırma aile ile ilgili bazı konuları veya sorunları her boyutuyla derinlemesine incelemeye dönük bir çalışma olabilmektedir. Bu ayrım bir tercih olmaktan öte bir zorunluluktur (Nuruan ve ark 2005:7).

Araştırma sadece evli kadınları kapsamaktadır. Bu nedenle araştırmadan çıkan sonuç tüm bireylere genellenemez. Çankaya Sağlık Grup Başkanlığı Oran Sağlık Ocağına bağlı yerleşim alanlarında oturan aileler ile sınırlıdır. Araştırmanın maliyet ve zaman kısıtlarından dolayı belirli bir örneklem sınırı vardır. Bu nedenle elde edilen bulguların toplumun tümüne genellenebilmesi için yapılacak yeni araştırmaların ülke genelinde, farklı bölgeler ve yerleşim yerleri de dikkate alınması gerekir. Ayrıca başka demografik özelliklerin de araştırmaya dahil edilmesi yararlı olacaktır.

Bununla birlikte yapılacak yeni araştırmalarda; gençlerin, yaşlıların, kadınların erkeklerin, evli veya bekar olanların toplumsal cinsiyet rolleri çerçe-

vesinde aile içi yaşamı algılama biçimlerinin incelenerek kuşaklar arası farklılıkların ortaya koyulması ve bu tür araştırmaların belirli zaman aralıkları ile tekrarlanarak değişimi etkileyen faktörlerin de ortaya konulması yararlı olacaktır düşünülmektedir

KAYNAKLAR

2001 Yılı Aile Raporu (2002). (Ed.Çaylıoğlu, İ.) *Aile İçi İlişkiler Komisyonu. 3. Ailede Rol ve Sorumluluklar*. T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, Yayın No:120. Ankara. Beyda Ofset. (ISBN 975-19-3235-1).

Abbar, N. ve Ghouri, A.M. (2010). Dual Earners and Balance in Their Family and Work Life: Findings from Pakistan. *European Journal of Social Sciences* 17,1,28-40.

Adak, N. (2007). Kadınların İkilemi: İş ve Aile Yaşamı. *Sosyoloji Dergisi Ülgen Oskay'a Armağan Özel Sayısı (Hakemsiz Sayı)*, 17, 137-152.

Akın, A. ve Demirel, S. (2003). Toplumsal Cinsiyet Kavramı ve Sağlığa Etkisi. *Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 25,4,73-82.

Atış, F. (2010). Ebelik/ Hemşirelik 1. ve 4. Sınıf Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumlarının Belirlenmesi. Çukurova Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Ebelik A.B.D. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adana.

Attanapola, C.T. (2004). Changing Gender Roles and Health Impacts Among Female Workers in Export-Processing Industries in Sri Lanka. *Social Science and Medicine*, 58,2301-2312.

Başaran A.R. (1984). *Kırsal Kesimde: Aile Kurma Çözme, Aile İçi Etkileşim ve İlişkiler*. Türkiye'de Ailenin Değişimi Toplumbilimsel İncelemeler. Ankara: Maya Matbaacılık.

Bhasin, K. (2003). *Toplumsal Cinsiyet "Bize Yüklenen Roller"*. (K.Ay, Çev.) Dayanışma Vakfı Yayınları. İstanbul: Kuşak Ofset Birinci Basım.

Büyüköztürk, Ş. (2007). *Sosyal Bilimler için Veri Analizi El Kitabı*, 7.Baskı, Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Chaudhuri, A. ve H. Horst Stenger. (2005). *Survey Sampling Theory and Methods*, 2 ed. Boca Raton: Chapman and Hall/CRC.

Ecevit, Y. (2003). Toplumsal Cinsiyetle Yoksulluk İlişkisi Nasıl Kurulabilir? Bu İlişki Nasıl Çatışabilir? *Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 25,4, 83-88.

Eken, H. (2006). Toplumsal Cinsiyet Olgusu Temelinde Mesleğe İlişkin Rol İle Aile İçi Rol Etkileşimi: Türk Silahlı Kuvvetlerindeki Kadın Subaylar. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15,247-280.

Erdoğan T. (2008). Toplumsal Sistemin Düzen Sağlayıcı Unsuru Olarak Cinsiyet Rolü Farklılaşması, *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3, 4, 123-145.

Fortin, N.M. (2005). Gender Role Attitudes and the Labour-Market Outcomes of Women Across OECD Countries. *Oxford Review of Economic Policy*. 21,3,416-438.

İlkaracan Ajas, İ. (2009). *Toplumsal Cinsiyete Dayalı İşbölümü ve İstihdama Dayalı Sosyal Güvenlik*. Akademi. http://www.alitezal.com/tezel/iste_pdf/1.70.pdf (12.11.2010)

İmamoğlu, E. O. (1991). *Aile İçinde Kadın-Erkek Rollerini*. Türk Aile Ansiklopedisi. Ankara: Cilt 3, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu. Ankara: Türkiye Yazarlar Birliği Vakfı.

İmamoğlu, E.O. (1994). *Değişim Sürecinde Aile; Evlilik İlişkileri Bireysel Gelişim ve Demokratik Değerler*. Aile Kurultayı. T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları.

Kıray, M.B. (1984). *Büyük Kent ve Değişen Aile*. Türkiye’de Ailenin Değişimi-Toplumbilimsel İncelemeler. (Der: N. Erder), Ankara: Türk Sosyal Bilimler Derneği Yayını.

Kongar, E. (1995). *İmparatorluktan Günümüze Türkiye’nin Toplumsal Yapısı*. Cilt 1-2, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Moya, M. Expósito, F. ve Ruiz, J. (2000). Close Relationships, Gender, and Career Salience. *Sex Roles* 42,9-10,825-846.

Nuran, M. Güneş, T. Beder Şen, R. Güneş, S. Kalaycı, A.R. ve Kaplan, M. (2005). Federal Almanya’da Yaşayan Türklerin Aile Yapısı Ve Sorunları Araştırması. Aile Ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Ankara. <http://www.aile.gov.tr/files/almanya.pdf> (09.03.2011).

Onat, Ü. (1993). *Gecekondu Kadının Kente Özgü Düşünce ve Davranışlar Geliştirme Süreci*. -Ankara: Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı, KSHM; yayın no.73), Kılıçaslan Matbaacılık Sanayi ve Tic.Ltd. Şti.

Özvarış, Ş.B. (2008). Toplumsal Cinsiyet, Kadın ve Sağlık. *Hacettepe Tıp Dergisi* 39:168-174.

Parsons, T. (1972). *Age and Sex in the Social Structure of the United States*. P. K. Manning ve M.Truzzi (Ed.), Youth and Sociology, New Jersey: Englewood Cliffs, Prentice-Hall, Inc.

Pınar, G. Taşkın, L. ve Eroğlu, K. (2008). Başkent Üniversitesi Öğrenci Yurdunda Kalan Gençlerin Toplumsal Cinsiyet Rol Kalıplarına İlişkin Tutumları. *Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Dergisi* 15,1, 47-57.

Powell, G.N. ve Greenhaus, J.H. (2010). Sex, Gender, and Decisions at The Family - Work Interface. *Journal of Management*. 36 4,1011-1039.

Şafak, Ş. (1989). *Ailede Rol, Fonksiyon ve Sorumluluk Dağılımı*. Türk Ailesinin Sosyal ve Ekonomik Durumu Sempozyumu. Ankara, Başbakanlık SHÇEK Basımevi. p.34 – 43.

Şafak, Ş. Çopur, Z. ve Özkan, M. (2006). Çocukların evle ilgili Faaliyetlere Harcadıkları Zamanın İncelenmesi. www.sdergi.hacettepe.edu.tr/sszcmiao.pdf. (erişim tarihi:09.03.2011).

Terzioğlu, F. ve Taşkın, L. (2008). Kadının Toplumsal Cinsiyet Rolünün Liderlik Davranışlarına ve Hemşirelik Mesleğine Yansımaları. *C.Ü. Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*. 12,2,62-67.

Timur S., Ege E. ve Bakış E. (2006). Engelli Kadınların Üreme Sağlığı Sorunları ve Etkileyen Faktörler, *C.Ü. Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 10,1, 52-58.

Tu, S. ve Chang, Y. (2000). *Women's and Men's Gender Role Attitudes in Coastal China and Taiwan*. Paper Presented for East Asian Labor Markets Conference at Yonsei University, Seoul Korea, <http://pdfcast.org/pdf/women-s-and-men-s-gender-role-attitudes-in-coastal-china-and-taiwan> (erişim tarihi:25.01.2011).

Türmen T. (2003). “*Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Sağlığı*”, Toplumsal Cinsiyet, Sağlık ve Kadın (Ed.A. Akın), Hacettepe Üniversitesi Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi (HÜKSAM), HÜ Yayınları.

Üner, S. (2008). *Toplumsal Cinsiyet Eşitliği, Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadelede Temel Eğitim Seti*. TC Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, UNFPA, Avrupa Komisyonu Türkiye Delegasyonu, Ankara: Dumat Ofset,

Vefikuluçay, D. Zeyneloğlu, S. Eroğlu, K ve Taşkın, L. (2007). Kafkas Üniversitesi Son Sınıf Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Bakış Açılıarı. *Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Dergisi* 14,2, 26-38.

WHO (World Health Organization) (1998). *Gender and Health*, Technical Paper, WHO/FRH/WHO/98.16, Geneva.